

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19> (дата звернення – 01.11.2020).

5. Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року з Додатковими протоколами 1978 та 2001 року до неї: ратифікована Законом України від 16 січ. 1998 р. Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. Київ, 2006. С. 112–232.

6. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 року. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/997_009 (дата звернення – 01.11.2020).

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення – 01.11.2020).

Волошин Олексій Гнатович,

старший викладач кафедри
криміналістичного забезпечення та судових
експертиз ННІ № 2 Національної академії
внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Науково-технічний процес впливає на всі сфери суспільних відносин, тому на стадії попереднього розслідування кримінальних проваджень так і на стадії судового слідства встановлення справжньої сутності тих чи інших фактів або явищ, які мають значення по кримінальному провадженні, часто потребують спеціальних знань. Тому практично кожен випадок розслідування кримінальних правопорушень, не відбувається без використання спеціальних знань, тобто залучення спеціалістів чи судових експертів. У таких випадках без висновку спеціаліста-експерта слідство не може прийти до правильного та обґрунтованого висновку про винуватість.

Серед процесуальних форм залучення спеціальних знань, що передбачені КПК України, найбільш поширеними є участь спеціаліста у проведенні процесуальних дій та проведення судової експертизи.

Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду (ст. 1 Закон України «Про судову експертизу»).

В діяльності з розслідування кримінальних правопорушень залучення судового експерта, призначення та проведення судової експертизи (ст.ст. 242 (Підстави проведення експертизи) – ст. 243

(Порядок залучення експерта) ст. 244 (Розгляд слідчим суддею клопотання про залучення експерта) ст. 245 (Отримання зразків для експертизи) КПК України) за своїм значенням визнається основною процесуальною формою використання спеціальних знань, оскільки надає найбільших можливостей в застосуванні науково-технічних досягнень для вирішення завдань кримінального судочинства. Висновок експерта є процесуальним джерелом доказів (ч. 2 ст. 84 КПК України) та має однакове процесуальне значення з іншими доказами у кримінальному провадженні.

У кримінальних провадженнях експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду (ч. 1 ст. 242 КПК України).

Крім того, проведення судової експертизи є важливою складовою адміністративного провадження та у порядку цивільного судочинства, інших галузях юриспруденції та сферах суспільного життя для вирішення різноманітних завдань, де є потреба у залученні спеціальних знань.

Розслідування пожежі, як і процес доказування у інших кримінальних провадженнях, пов'язане з встановленням та оцінкою, іноді дуже багатьох обставин, явищ та даних, які враховуються при визначенні осередку пожежі (місце виникнення початкового горіння), перевірки версій про причину її виникнення тощо. Повнота та об'єктивність розслідування залежить від їх достовірності. У таких випадках задача встановлення істини може бути вирішена іноді тільки за допомогою експертизи. По справах про пожежу експертний висновок часто оказує вирішальний вплив на хід попереднього слідства по справі про пожежу і на рішення суду.

Процесуально порядок призначення та проведення судових пожежно-технічних експертиз, як люба інша судова експертиза, визначаються Законом України «Про судову експертизу», Кримінально-процесуальним та Цивільно-процесуальним кодексами України, Арбітражно-процесуальним кодексом України та іншими процесуальними законами діючими на території України. Порядок призначення та проведення судових експертиз регламентується діючою Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. №53/5 (із змінами).

Пожежно-технічна експертиза повинна відповідати усім вимогам процесуального законодавства України, тому що тільки у такому випадку вона може відповідати задачам правосуддя. Висновок експерта набуває статус доказу по справах тільки при умові, коли він складений у встановленому законом порядку. Не дотримання процесуальних норм при призначенні і проведенні експертизи позбавляє висновок експертизи доказової сили.

В Законі України «Про судову експертизу»: надається поняття судової експертизи (Ст. 1); викладені принципи судово-експертної

діяльності (Ст. 3) і гарантії незалежності судового експерта та правильності його висновку (Ст.4); зазначено про осіб, які можуть бути судовими експертами (Ст. 10); викладені основні обов'язки і права судового експерта (Ст. 12, Ст. 13) та відповідальність судового експерта (Ст. 14); інше стосовно судово-експертної діяльності.

У кримінальному судочинстві підстави проведення експертизи та порядок залучення експерта регламентований у ст. 242, 243, 332 КПК України [2]. Про особу, яка може бути експертом, її відповідальність, права та обов'язки, висновок експерта та його зміст зазначається у ст.ст. 69, 70, 101, 102 КПК України.

У цивільному судочинстві призначення судової експертизи, вимоги до особи-експерта, обов'язки і права експерта та його відповідальність за неправдивий висновок або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків регламентовані ст. 53 ЦПК України. Вимоги до висновку експерта викладені в ст. 66 ЦПК. Порядок призначення експертизи за ухвалою суду викладені в ст. 143 і ст. 144 ЦПК. Порядок проведення експертизи за ухвалою та оцінка висновку експерта викладені в ст.147. В ЦПК, окремими статтями визначено проведення комісійної експертизи ст. 148), комплексної експертизи (ст. 149), додаткової і повторної експертизи (ст. 150).

У господарчому судочинстві порядок призначення і проведення судової експертизи, обов'язки і права експерта, зміст висновку експерта регламентовані ст.ст. 31, 41, 42 ГПК України.

Відповідні вимоги до призначення судової експертизи є і в Кодексі про адміністративне правопорушення України та інших Законах України, в яких при необхідності передбачається призначення судових експертиз.

Існують і підзаконні акти, які більш детально регламентують порядок призначення та проведення судових експертиз. В першу чергу до них відносяться Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р.№53/5 (із змінами) та науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень.

При підготовці та призначенні експертиз формулювання питань, вирішення яких доручається експертові, обов'язково слід дотримуватися певних правил і рекомендацій, які побудовані на класичних принципах криміналістики. Від того наскільки компетентно будуть сформульовані такі питання, залежить і результат (повнота та об'єктивність)експертного дослідження.

Перше. Питання повинні бути конкретизовані, базуватися на фактичних обставин кримінальному провадженні, не виходити за рамки спеціальних знань.

Друге. Питання викладаються в логічній послідовності. Перелік питань повинен бути максимально повним, для того, щоб висновок

мав вичерпаний характер, але не механічним переписуванням з методичних збірників повного списку питань, які можуть вирішуватися тією чи іншою експертизою.

Третє. Неприпустимим є постановка перед експертом питань, які з урахуванням сучасного стану експертної та криміналістичної науки в державі, не можуть бути вирішені.

Четверте. Якщо слідчий (дізнавач) не може бути зорієнтований в якісному та кваліфікованому призначенні конкретної експертизи, буде доцільним завчасно проконсультуватися з відповідним експертом, роз'яснити йому обставини справи і погодити перелік питань, на які він зможе дати відповідь в експертному висновку.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодексу України: станом на 1 грудня 2013 р URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Кримінальний кодекс України: станом на 20 грудня 2014 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. № 580-VIII. Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

4. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: затверджено Наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1339 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

5. Про судову експертизу: Закон України № 4038-XII за станом на 25 лютого 1994 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. К.: Парлам. вид-во, 1994. № 28. 232 с.

6. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: затверджено Наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1343 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>.

7. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України від 7 лип. 2017 р. № 575. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>.

8. Про затвердження Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз: наказ Міністерства юстиції України від 02 жовтня 2008 р. № 1666/5, із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства юстиції № 1274/5 від 08.01.2014.